

Kömüves Dániel

Bevezető

Michel Foucault joggal nevezhető a 20. század egyik legizgalmasabb és legsokrétűbb gondolkodójának. A francia teoretikust leginkább filozófusként tartjuk számon, de különböző műveinek pontos diszciplináris behatárolása csaknem lehetetlen: az általa vizsgált kutatási területek és a felhasznált anyagok rendkívül széles spektrumának köszönhetően a társadalomtudomány (szociológia, antropológia, pszichológia, történelemtudomány stb.) legkülönbözőbb területein hasznosíthatják megállapításait.

Foucault hatalomfelfogása és a kormányozhatóság/kormányzatiság (*gouvernementalité*) koncepciója különösen termékeny témakörnek mondható e tekintetben. Az ide kapcsolódó kutatások már-már önálló „irányzattá” fejlődtek, amelyet „governmentality studies” néven tartanak számon az angolszász nyelvterületen. Ennek ellenére hazai viszonylatban még nem született olyan kötet vagy folyóiratszám, amely kifejezetten e témákra irányult volna, ezért a *Replika* folyóirat Foucault hatalomfelfogásának és a kormányozhatóságnak szentelt blokkal kíván hozzájárulni Foucault hazai (társadalomtudományi) recepciójához.

Azért is gondoltuk fontosnak e kötet létrehozását, mivel nemcsak a fent említett két fogalom hazai recepciója tekinthető szerénynek, hanem az egész életmű feldolgozottsága is.¹ „Valójában Magyarországon nem nagyon van olyan kutató vagy kutatócsoport, amely hatékonyan használja Foucault-t, vagy olyanok, akiket az ő eredményei inspirálnak” (Berkovits 2015: 36 – saját fordítás). Természetesen vannak olyan kutatók, akik jelentős

---

¹ Foucault magyarországi recepcióját (vagy annak hiányát) és fordítási problémáit Berkovits Balázs (2015) és K. Horváth Zsolt (2019) is szemléltette, ezért most ennek részletes ismertetésére nem térek ki.

és termékeny hozzájárulását érdemes kiemelni, megemlíthetjük itt Sutyák Tibor, Takács Ádám, Berkovits Balázs, Losoncz Alpár, illetve Szakolczai Árpád és Horváth Ágnes munkásságát. Bár a fenti szerzők közül is vannak olyanok, akik szerepelnek jelen kötetben, azonban a szám egyik legnagyobb érdemének talán az tekinthető, hogy más kutatóknak is publikációs lehetőséget adott a témában.

A blokk nem korlátozható egy konkrét diszciplínára vagy megközelítésmódra, szerzőink más-más tudományos háttérrel rendelkeznek, s különböző területeken vizsgálták a francia kutató koncepcióit. Találkozhatunk olyan szövegekkel, amelyek a fogalmi és elméleti kérdések felderítését célozzák, illetve olyanokkal is, amelyek konkrét empirikus példákon, történeti anyagokon keresztül szemléltetik a biopolitika, fegyelmezés, kormányzás és hasonló fogalmak jellemzőit.

A blokk első két tanulmánya a biopolitika, a medikalizáció, illetve a framakológia kérdéskörével foglalkozik. Báthty Ágnes és Lengyel Zoltán a pszichofarmakológia és a társadalmi társadalmi kontroll kapcsolatát vizsgálja, szemléltetve a mentális zavarok kezelésében bekövetkezett változásokat a biopolitika és a kormányozhatóság fogalmi segítségével. Horváth Márk és Lovász Ádám a medikalizációs folyamatok biopolitikai aspektusait mutatják be, s ennek tükrében elemzik a COVID-19 pandémiára adott politikai válaszokat. Kepe Nóra írása a panoptikon kérdéskörére fókuszál, széleskörben tárgyalja az e témára vonatkozó irodalmakat, s bemutatja, hogy a közösségi médián keresztül miként érvényesülnek napjainkban is e hatalmi alakzat aspektusai. A következő tanulmányban Keszeg Anna a relacionális materialista Foucault-olvasat alapján értékeli át a divát fogalmát, s rámutat arra, hogy a kormányozhatóság helyett a *parrhészia* (igazmondás) tekinthető ezen újfajta megközelítés központi kategóriájának. Saját szövegemben a kormányzatiság és a liberális kormányzás fogalmi alapján értelmezem a társadalmi struktúra koncepcióinak történeti alakulását és elméleti alapjait, s bemutatom, hogy a pauperek osztályozása milyen módon kapcsolódott a 19. századi Anglia liberális kormányzásához. Losoncz Alpár az ordoliberalizmus értelmezésének kérdését vizsgálja Foucault gondolkodásában, s szemlélteti, hogy a francia teoretikus ide vonatkozó gondolatai konfliktusba kerülnek korábbi nézeteivel az elemzése során, ezáltal megkérdőjeleződnek gondolkodásának fontos aspektusai. Takács Ádám tanulmányában Foucault történetelméletének társadalomkritikai vonatkozásait vizsgálja. Meggyőzően szemlélteti, hogy a francia gondolkodó történelemhasználata mennyiben különbözik más megközelítésekétől, s ebből kiindulva miként bontható ki a foucault-i elméletben rejlő kritikai potenciál. A blokkot Tóth Fruzsina Rozina lakásszegénységben élőkkel foglalkozó írása zárja, melyben Foucault koncepcióinak jogelméleti aspektusait vizsgálja, majd egy empirikus példán, narratív életútinterjú segítségével szemlélteti e szempontok megjelenését a kiszolgáltatott helyzetben élőkkel szembeni jogi eljárásokban.

A blokk nem tud átfogó és részletes képet nyújtani Foucault munkásságáról, az itt szereplő tanulmányok azonban releváns és fontos állításokat fogalmaznak meg saját, fókuszált területeiken. Így hozzájárulhatnak a recepcióhoz, s ösztönzően hathatnak azokra, akik korábban nem ismerték és alkalmazták Foucault koncepcióit.

A bevezető végén szeretném megköszönni a segítségét szakmai lektorainknak, szerkesztőtársaimnak és mindenkinek, aki valamilyen módon hozzájárult e blokk létrejöttéhez!

Felhasznált irodalom

- Berkovits Balázs (2015): Reading Foucault in Hungary. In *Vita Publica. Tanulmányok Rényi Ágnes tiszteletére*. Szabari Vera, Takács Erzsébet és Pál Eszter (szerk). Budapest: ELTE TáTK, 33–40.
- K. Horváth Zsolt (2019): A történelem móresre tanítása. *BUKSZ* 2019(3–4): 152–162.

